

YERALTI KÜTÜPHANESİ

90'lar Türkiye'sinde Altkültür: Rock, Dergi, Fanzin, Edebiyat

KORAY SARIDOĞAN

© KARAKARGA YAYINLARI 294

*Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.*

YERALTI KÜTÜPHANESİ

90'lar Türkiye'sinde Alt kültür: Rock, Dergi, Fanzin, Edebiyat

Koray Sarıdoğan

Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa Kutlukhan Perker

Yayın Koordinatörü: Mesud Ata

Editör: Seçil Epik

Kapak Tasarımı: Sedat Gösterikli

Reklam ve Tanıtım Müdürü: Bilgen Ülgen

1-2. Baskı: Temmuz 2020

ISBN: 978-605-7865-93-9

*İmtiyaz Sahipleri: Yelda Cumaloğlu, Mustafa Kutlukhan Perker
KaraKarga Yayınları, Destek Yayınları'nın alt kuruluşudur.*

Yayıncı Sertifika No: 13226

Adres: Abdi İpekçi Cad. No 31/5

Nişantaşı / İstanbul

Tel: (0 212) 252 22 42

Fax: (0 212) 252 22 43

 karakarga.com

 info@karakarga.com

 [karakargayayinlari](https://www.facebook.com/karakargayayinlari)

 [karakargayayinlari](https://www.instagram.com/karakargayayinlari)

 [karakargayayin](https://twitter.com/karakargayayin)

Baskı: Deniz Matbaa Mücellit

Adres: Maltepe Mahallesi Hastane Yolu,

Sokak No 1/6 Zeytinburnu - İstanbul

Tel: 0 212 613 30 06

Matbaa Sertifika No: 40200

*Kendim için
dayım Metin Özkan'a;*

*hepimiz için
Çağlan Tekil'e,*

yürekten teşekkürler...

İçindekiler

Intro	7
Yeraltı Kütüphanesi'nin Kısa Tarihi	11
1- 90'larda Türkiye: Altın Çağ mı, Bedbahtlıklar Kuşağı mı?.....	15
2- Yeraltı Kütüphanesi'ne Giriş.....	43
Müzik Kitapları	45
Dergiler ve Fanzinler.....	69
Edebiyat Cephesi.....	101
2000'ler ve Sonrası: Bir Okuma Listesi	122
3- Röportajlar	133
Altay Öktem	135
Aptülkadir Elçioglu (Aptülrika)	145
Çağlan Tekil.....	153
Murat Beşer	165
Şenol Erdoğan	177
Outro: Geçmişten Yarına Ne Kaldı?.....	191

INTRO

Bugün 2000 sonrasının Türkiyesinden bakıldığında nefes alınacak, özlenecek, nostaljisiyle mutlu olunacak, rengârenk, neşeli, samimi bir Türkiye, 90'lar Türkiyesi. Bin bir heyecanla ve prodüksiyonla girdiğimiz “yeni milenyum”un üzerinden 20 yıl geçti bile. Bugün internette o günleri hatırlatan, yad eden ve iç geçirten 90'lar paylaşımlarıyla, özellikle büyük şehirlerde yapılan 90'lar temalı gecelerle ve o dönemin ünlü isimlerini bir araya getiren konserlerle, programlarla mutlu oluyor insanlar. Çok severek dinleseler de yeni şarkılarda bulamadıkları o nostaljik güzelliği, anlamı, ritmi, ruhu arıyorlar. Üstelik yeniler de kendi müziklerinin altyapılarında, arka planlarında eskinin unsurlarını kullanmaktan, bire bir almasalar da bugünün sesleriyle, teknolojiyle bugüne uyarlamaktan kaçınmıyorlar. Sadece kültür ve müzikte değil, modada dahi pek yeni bir şey yok: 80'ler ve 90'ların giyim kuşamı, birkaç rötuşla tekrar vitrinlere çıkıyor. Televizyonda sığılı aşımış, dibin dibini görmüş programlar, belki Televole'ye, Reha Muhtar'a bile rahmet okutuyor kimileri için.

Ana akımın hitap ettiği bu kitlenin ötesinde 90'ların altkültürünü üreten, bu kültürle beslenen veya ona sonradan yetişmiş olanlar da o günleri arıyor. Dönemin grupları tekrar bir araya geliyor, albüm veya konserlerde genç yaşlı dinleyicileriyle buluşuyorlar. Alternatif müzik gündemini şimdilik indie gruplar, eskinin mirasına kondurulmuş yeni soslarla türlerarası soundlar oluşturanlar ve Rapçiler belirlese de, eskiyi bilenler bu yenilere de kulak vermişlerse

bile “Eskinin tadı başka,” diyorlar. YouTube’da eski kliplerin, kasetlerden çekilme şarkıların, albümlerin altına “Yıl 2020, hâlâ burada olanlar?” diye yorumlar yapıp zamanın hiçliğinde bir şeyleri kaybetmiş kendileri gibi başkalarını arayan binlerce yalnız ruh var.

Peki 90’lar bir altın çağ mıydı yoksa arka planı, gündemi, ambalajı farklı başka bir Türkiye versiyonu muydu? Bu kitap bütünüyle bunu tartışacağımız bir kitap değil ama 90’lardan bahsettiğimizde toplumsal hafızanın sınırlarına girmemek de imkânsız.

Konumuz 90’ların altkültür yayıncılığına odaklıysa da hem 90’ları hem de altkültürü yaratan dinamikleri de konuşacağız bu kitapta. Dolayısıyla 90’lar için bir “altın çağ”ın hatta bir altkültürün söz konusu olup olmadığını, 90’ların asi, kayıp, kendine bir ses arayan, tümüyle politik değilse de varoluşsal anlamda muhalif ve sıra dışı çocuklarını ve onların yaptığı üretimleri konuşacağız. Türlü kaynaklardan ve röportaj konuklarımızdan aldıklarımız ışığında 90’lar rüyasını tartışma amacının yanında, asıl amaç ise bir kılavuz arşiv oluşturmak. “Yeraltı Kütüphanesi” dediğimiz şey tam da bu...

Peki nasıl bir arşiv?

Bu kitapta sıkça Rock müziği ve kültüründen bahsedecek olsak da bu, dönem altkültürünün bütün kılcal damarlarına Rock’ın sindiği anlamına gelmiyor. İlerleyen bölümlerde göreceğiniz üzere kesin olan bir şey var: 90’lar altkültürünün tetiğini çeken Rock müzik olmuş; onun kadar etkili olmasa da Punk da bu tetiğe güç vermiş. Rock müziğe olan ilgiyi önce müzik yayıncılığı izlemiş: Resmi kurum kimliğiyle yayın yapan, kitap ve dergiler yayımlayan yayınevleri ile barkod giymeyen, bağımsız dergiler ve fanzinler eşzamanlı ilerlemiş. Rock’la köklenen bu ağacın gövdesi büyürken dalların farklı kollara ayrılması burada başlamış: Örneğin, Yeraltı Kütüphanesi’ne dahil etmezsek dönem yayıncılığının eksik kalacağını düşündüğümüz kimi kitapların aslında “yeraltı”yla ilgisi

bile yok, ama bu kültürün ittirdiği dönemin müzik yayıncılığı açısından bahsetmemiz şart.

Öte yandan fanzinler, 70'lerdeki erken dönemini saymazsak 80'lerin sonunda Rock ve Punk kültüründen ilham alsa da zaman geçtikçe edebiyat, sinema, bilimkurgu veya belli bir kategoriye girmeyen örnekler ayrılıyor.

Bunların dışında bir de edebiyat damarı var: Mesela küçük İskender'i ilk bakışta Rock müzikle ilişkilendirmek zor olabilir belki. Ama 80'lerde hareketlenmeye başlayan bu kültürel ve sosyal cemiyetin bir araya geldiği mekânları Rock müzik biçimlendiriyor. Kemancı örneği en belirginidir sözgelimi: Önce müşterilerin ricasıyla tek tük Rock parçalarının çalındığı mekân, bu müziğe duyulan ilgiyle gitgide bir Rock bar oluyor ama buraya sadece Rockçılar gelmiyor. Sanatçısı, entelektüeli, yazarı, gazetecisi, şairi, öğrencisi buluşuyor burada. küçük İskender örneğinde olduğu gibi edebiyat cephesini tutanlar işte bu ortamlarda ortaya çıkıyor. Bu, Türkiye'deki altkültür deneyimini özel kılan sebeplerden sadece biri.

Yeni medyanın, yeni yaklaşımların söz konusu olduğu, bir dönüşüme tanıklık ettiğimiz şu günlerden geriye bakıp 90'larda kendiliğinden oluşan bu altkültüre imkânsızlıklar içerisinde eşlik eden yayıncılık ürünlerini anmak, yeni kuşakları da bundan haberdar etmek istedik. Bahsettiğimiz eserlerin birçoğu nadir eser sınıfına girmek üzere veya çoktan girmiş ve sahaf raflarında belki de hiç gelmeyecek olan yeni okurlarını bekliyorlar. Kim bilir, belki bu çalışma sayesinde nitelikli örneklerin de yeni basımlarını tetikleyeceğimiz bir süreç oluşur.

Türkiye'de bir altkültürün oluşup oluşmadığı veya bir süre sonra ana akıma transfer olan örnekler varken ne kadar oluşabildiği tartışma konusu olsa da bahsi geçen dönemde şahsına münhasır örnekler ortaya konulmuş. Bugünün hıza ve piyasaya endeksli

olan, bu yüzden de nitelikten önce niceliğin gözetildiği ürünlerine karşılık doksanlarda karşımıza hissedilerek, deneyimlenerek, inanılarak hazırlanmış işler çıkıyor. Bunun hakkını vermek boynumuzun borcu diye düşünüyorum.

Altkültürün ne olduğu ve Türkiye'deki durumu üzerine çokça yazılıp çizildi. Bu kitapta da yer yer buna dair kaynaklara yönlendirileceksiniz. Bu kitap daha çok dağınık haldeki bilgi-belgeyi hakkıyla bir araya getirmeyi ve önümüzdeki kuşaklara bırakılacak bir arşiv olmayı amaçlıyor.

Elbette tamamını takip etmenin zor olduğu bir dönemden bahsediyoruz. Önemli birçok eserin kaliteli görsellerine dahi ulaşamadığımız gibi bütün titizlenişlerime rağmen kimi önemli yayınların da gözden kaçırıldığını düşünüyorsanız muhtemel yeni baskılar için lütfen bana ulaşarak beni uyarın.

YERALTI KÜTÜPHANESİ'NİN KISA TARİHİ

2015'te, o zamanlar düşünmek için çok zamanım olsa gerekmiş ki Kuzguncuk'taki yalnız, soğuk evimde üşümeden çalışabilmek için kedim, kahvem ve bilgisayarımınla girdiğim yatakta aklıma o sorunun geldiğini hatırlıyorum: “Acaba Türkiye’de Rock müzik üzerine hangi kitaplar yayımlanmıştı?”

Bir kısmını biliyordum tabii ama 80’lerin sonundan itibaren Rock mevzuunda üretim anlamında ciddi bir hareketlilik yaşayan Türkiye yayıncılığının eşeledikçe yeni ürünler görmeye başladım. Başta internetten, ardından sahaf ve kütüphanelerden zaman içinde derlediğim, öne çıkanlarını incelediğim kitapları internetten paylaşmaya karar vermiştim. Önce RockKutuphanesi.com adresinde, daha sonra kurucusu olduğum edebiyat sitesi KalemKahveKlavye.com’da “Rock Kütüphanesi” adıyla yayınlamıştım notlarımı. Sınırlı bir kısmı halen orada mevcut. Adından da anlaşılacağı üzere Türkçeye çevrilmiş veya Türkçe yazılmış Rock müzik kitaplarıydı bunlar. Planım bu yönde değildi ama kişisel merakımın sonucu olan o uğraş, artık elinizdeki kitabın bir öncülü sayılabilir.

Doksanlar, benim ergen veya genç değil, çocuk olduğum yıllardı. Yine de ayrıntılarına varana kadar dün gibi hatırlayabiliyorum çoğu şeyi. Hem hayatımda, hem ülkede olan biteni... Seksenleri, doksanları yakalayan tüm Rock dinleyicilerinin, gönül verdikleri müziğin ve sanatçıların peşinde koşma hikâyeleri meşhurdur ve

ayrı ayrı hepsi güzeldir. En çok da zor olduğu için güzeldir zaten. CD'lerin, MP3'lerin, internetin olmadığı, kasetçalara koyacak kasetlerin dahi zor bulunduğu zamanlar...Bugünün iyi müzik yazarlarının anlattığı hikâyeler aslında benim için de tanıdık. Küçük bir farkla: Her şeye rağmen 1-0 avantajlı başlayan şehirli çocuklara karşın ben, yıllar sonra yeniden yerleşmeyi seçtiğim, ama çocukken hiçbir imkânın olmadığı bir kasabada büyümüştüm. Elimde neler vardı: Çocuk yaşlarda beliren Rock müzik aşkı, her eve girmeye başlayan radyolu, çift kolonlu, çift kasetçalarlı müzik seti, aynı odada birlikte büyüdüğüm, sabahın sekizinde Sepultura açıp iki kolon arasına kafasını koyarak güne başlayan ve bu zehri bana iyi ki bulaştıran dayımın yemekten içmekten artırarak -bazen de artıramayarak- getirdiği Black Sabbath, Metallica, Nirvana, Obituary, Cannibal Corpse, Guns'n Roses kasetleri, *Blue Jean* dergileri... Biraz zaman geçince bunlara eklenen, TRT'de hafta sonu yabancı müzik yayını, önce Eko TV'de, sonra Dream TV'de ve neredeyse eşzamanlı olarak Radyo D'de Güven Erkin Erkal'ın yaptığı yayınlar... İstanbul'u ancak 2009'dan sonra, yeni mezun bir üniversite-
linin sudan çıkmış balık haliyle yaşayabilecektim; fakat Köprüaltı Kemancı'dan Taksim'e, Avcılar-Bakırköy-Ortaköy tayfasından Kadıköy sokaklarına, Akmar tayfasına kadarki dönemi ve ruhu, işte tüm bu mecralardan derleyip hafızama not ediyordum. Kurt Cobain'in intiharının ardından *Blue Jean*'in Mayıs 1994 sayısındaki başlığı hatırlıyorum mesela: "Aslında o hep Nirvana'yı aradı." Veya Yavuz Çetin'in intihar ettiğini öğrendiğim Maksimum Rock bölümünü...

Doksanlar geçti; hem Türkiye'de hem dünyada yeni sanatçılar, gruplar, akımlar çıkıyor. Dünyada olanlar, memlekette olanlarla birleşti; "insanlık" ideali düş kırıklığına uğradı, sahillere çocuk cetseleri vurdu, ayrımcılık, bölünmüşlük, şiddet, tecavüzler, savaşlar,

salgınlar derken 90'ların diğer yüzünden çok da yabancı olmadığımız karanlığa yenileri eklendi.

Tüm bunların içinde sıkı sıkı sarıldığımız az şeyden biri müzikti ve eskilerdeki müziğin de ruhu milenyumla birlikte biraz eksildi. Yine de sarılıyoruz tabii, bir ümitsizlik ifadesi değil bu. “Ben neyim, beni ne büyüttü, ne oluşturdu bugünkü halimi?” diye sorduğumda karşıma başlı başına iki şey çıkıyor: Kitaplar ve Rock müzik. İşte bu kitap, geçmişin nostaljisini ararken kademeler halinde büyüyüp olgunlaşan bir fikrin, özlemin ama aynı zamanda rüya ile gerçeğin hatta yer yer kâbusun arasındaki o yıllara dair işe yarar, gerçekçi bir şeyler koyma amacının ürünü. Ve tabii beni büyüten kitaplara ve Rock müziğe, bir defada aynı anda teşekkür etme şansı.

Rock Kütüphanesi’ni internette yayınladığımda şöyle yazmışım: “Ama şöyle bir yükselip kuşbakışı bakınca; hiçbir şey için olmasa da, hiçbir şeyle sonuçlanmasa da olur. Bulutsuzluk Özlemi’nin ‘Üretmeliyim, üretmeliyim...’ mırıldanışları gibi, üreten sadece üretmiş olduğuyla yetinmeli diye düşünenlerdenim. Tıpkı bu çalışmada adı geçen tüm yazarlar, araştırmacılar, editörler, çevirmenler gibi...”

Şimdi beklenmedik ve planlanmadık bir biçimde, bu araştırma okura ulaşıyor. Kendi kendime sorduğum o ilk sorudan bu kitabın okura ulaşma aşamasına kadar desteğini esirgemeyen, unuttuklarımı hatırlatan, en olmaz dediğim şeyleri bile cesaretiyle ve cesaretlendirmesiyle olduran eşim, yol arkadaşım Çağla Özden’e; sadece yazarlık ve yayıncılık değil hayat yolculuğunda da karşıma çıkmasını bir şans saydığım, bu kitabın basılabilmesinin asıl aktörü, sevgili dostum Zeynep Bilgin’e; böyle bir zamanda böyle bir fikre destek verip arkasında duran M.K. Perker ve Karakarga Yayınları ekibine, süreç içerisindeki sorularımı hiç üşenmeden

cevaplayarak yardım eden Burak Eldem, Baki Tezcan, Lâle Çapalov'a ve bu mütevazı çabayı küçümsemeden zaman ayıran, röportaj teklifimi kabul edip randevuyu ekmeyen röportaj konuklarıma edeceğim teşekkür, borçların en güzelidir. Eksik olmayın!

İyi okumalar sevgili okur...

90'LARDA TÜRKİYE: ALTIN ÇAĞ MI, BEDBAHTLIKLAR KUŞAĞI MI?

Bu sorunun cevabını vermeden önce dönemi öncesiyle ve sonrasıyla şöyle bir gözden geçirmek daha açıklayıcı olacaktır diye düşünüyorum. Bu sayede bir zaman tünelinin içinden hızla geçerek nostaljiyi de büsbütün saf dışı bırakmayız.

Böylesine renkli ve eğlenceli bir dönemden bahsederken maddiyonun öteki yüzünü çevirmek her zaman biraz sıkıcıdır ama manzarayı gerçekçi bir yerinden görmek istiyorsak mecburuz buna. Türkiye'de Rock'ın tarihi üzerine yapılan herhangi bir çalışmayı politik eksenden koparmak eğlenceli sonuçlar ortaya koyabilir belki ama gerçeklikten de kopuk kalacaktır maalesef. Kaldı ki bu kültürün 80'ler sonrasında ortaya çıkıp 90'larda yükselmesi ve Rock'ı da aşan bir altkültüre dönüşmesi, öyle veya böyle politik sürecin bir sonucu.

90'lar hem dünya hem Türkiye için kendine özgü bir dönem. Her şeyden önce bir geçiş dönemi: Bilinen dünyadan çıkıp 2000'ler sonrasında yeni yaşam tarzına, alışkanlıklarına, politik ve ekonomik düzenin hepten değişeceği yeni dünyaya geçiş... Türkiye için